

ХУМБОЛТОВ СЪЮЗ В БЪЛГАРИЯ
HUMBOLDT UNION IN BULGARIEN

<http://humboldtunion-bulgaria.org>

Основни цели, инструменти и механизми
за оценка на изпълнението на
*Националната стратегия за развитие
на научните изследвания в Република
България 2017-2030*

Георги Вайсилов
Софийски университет Св. Климент Охридски
Факултет по химия и фармация

НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЯ
за развитие на научните изследвания в Република България 2017 – 2030 г.
По-добра наука за по-добра България

1. ПРЕАМБЮЛ

Националната стратегия за развитие на научните изследвания в Република България **определя целите и съответните мерки и действия от страна на държавата за развитие на научните изследвания в периода 2017 – 2030 г.** Тя е едно от необходимите условия за постигане на целите,

Приета от Народното събрание на 7 юни 2017 г.

Части на Стратегията

1. Преамбюл
2. Анализ на състоянието на научноизследователската дейност в България
3. Визия и цели
4. Политики, дейности и мерки за тяхното реализиране
5. Организация и контрол по изпълнението на стратегията

1. Преамбюл

Определя същността на Стратегията и представя накратко основните и идеи:

Националната стратегия за развитие на научните изследвания в Република България определя целите и съответните мерки и действия от страна на държавата за развитие на научните изследвания в периода 2017–2030 г.

Етапи на изпълнение на стратегията:

етап на възстановяване (2017 – 2022 г.),

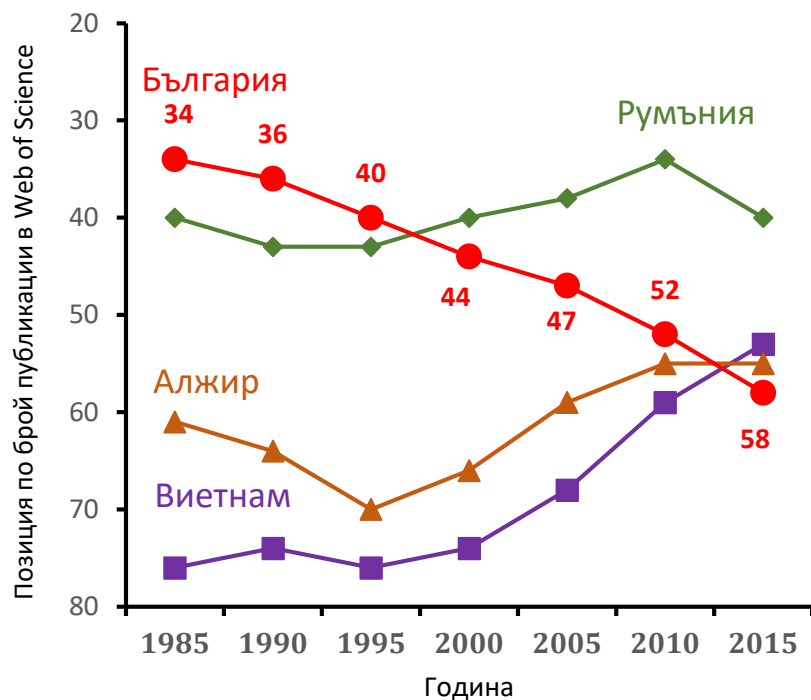
етап на ускорено развитие (2023 – 2025 г.)

етап на научни изследвания на световно ниво (2026 – 2030 г.).

През първия се предвижда въвеждане на основните механизми и дейности за възстановяване и модернизация на системата за научни изследвания в България.

2. Анализ на състоянието на научноизследователската дейност в България

- Международни позиции

	% от БВП		% от БВП
Румъния	0.22	Дания	1.08
България	0.27	Швеция	1.04
Кипър	0.32	Финландия	1.00
Полша	0.50	Germany	0.92
Гърция	0.54	ЕС	0.72

2. Анализ на състоянието на научноизследователската дейност в България

Силни страни

- Наличие на национални организации за научни изследвания и изследователски университети с международен авторитет, със запазен академичен дух и дългогодишни традиции в научните изследвания, включително и на световно ниво.
- Наличие на добри научни школи и съществуващи научни традиции в редица научни области.
- Наличие на компетентни учени във всички основни научни области.
- Добро ниво на международно сътрудничество и подържане на партньорства с водещи научни групи/центрове в ЕС и света.
- Наличие на инициативни учени, готови за създаване на нови научни партньорства.

2. Анализ на състоянието на научноизследователската дейност в България

Слаби страни

- Значително намаляване на броя на учените и недостатъчно финансиране на научните организации за осъществяване на техните функции, за съхранение на научния потенциал и за провеждане на научни изследвания на световно ниво.
- Липса на система и организация за оценка на научната дейност на научните организации и изследователските университети и обвързаност на финансирането с постигнатите резултати.
- Липса на национални критерии за заемане на академични длъжности и получаване на научни степени за различните научни области
- Отсъствието на последователна национална политика за насърчаване развитието на научните изследвания през последните десетилетия.
- Критично нисък процент на средствата от държавния бюджет за финансиране на НИРД.

2. Анализ на състоянието на научноизследователската дейност в България

Заклучение от анализа:

- Анализът на състоянието на националната система за научни изследвания и на динамиката в позициите на България в областта на научните изследвания в международен план показва устойчиво изоставане на страната. Тази тенденция е не само следствие, а част от причините за **изоставането на България** спрямо другите държави от ЕС в областта на иновациите и развитието на високотехнологична индустрия, а оттам и в приходите и качеството на живот на гражданите.
- Пораженията, които са нанесени през последните десетилетия върху състоянието на науката, а с това и върху цялата страна, са изключително сериозни и трудно обратими. Ново традиционно отлагане на вземането на спешни мерки в областта на НИРД сектора е **сериозен риск от трайно изоставане на България** както по икономически показатели, така и по качество на живот.

3. Визия и цели

Цел на Стратегията:

- Основна цел на настоящата стратегия е чрез мащабно, бързо и дългосрочно развитие и модернизиране на системата на научни изследвания България да се превърне в привлекателен център за авангардни научни изследвания и развитие на нови технологии, да се издигнат позициите на страната в областта на науката, да се повиши общественото доверие към науката, да се задържат и привлекат млади и водещи учени в България. Като краен резултат да се постигнат устойчив икономически растеж и значително повишаване на качеството на живот в страната.

3.1 Човешки ресурси

Специфична цел 1. Осигуряване на висока квалификация и ефективно кариерно развитие на учените, основано на високо ниво на научните изследвания.

Специфична цел 2. Повишаване на жизнения стандарт и на социалния статус на учените и специалистите, заети в научноизследователска дейност, посредством осигуряване на адекватно и съобразено с постигнатите резултати заплащане, както и на добри условия на труд.

Специфична цел 3. Повишаване на броя на учените до характерни за ЕС нива и балансираното им разпределение по възраст, пол, научни области и региони.

3.2 Научна инфраструктура

Специфична цел 4. Развитие, подържане и ефективно използване на модерна научна инфраструктура, балансирана по тематични области и региони, и осигуряване на необходим достъп до европейска и международна научна инфраструктура.

3.3 Баланс в научните изследвания

Специфична цел 5. Устойчиво възстановяване на международните позиции на страната по количество и качество на международно видимата научна продукция.

Специфична цел 6. Повишаване на количеството и качеството на научните изследвания, свързани с проблеми от регионално и национално значение.

Специфична цел 7. Поощряване на приложните научни изследвания и фокусирането им върху приоритетните области на ИСИС.

Специфична цел 8. Стимулиране на частните инвестиции в науката.

3.4 Интеграция в Европейското изследователско пространство и международната научна общност

Специфична цел 9. Разширяване на участието на българската научна общност в европейското изследователско пространство и разширяване на международното научно сътрудничество.

3.5 Връзки на науката с други социални сфери

Специфична цел 10. Значително интензифициране на връзките на науката с образованието, бизнеса, държавните органи и обществото като цяло.

4. Политики, дейности и мерки за тяхното реализиране

- 4.1. Хоризонтална политика за адекватно и ефективно финансиране
- 4.2. Хоризонтална политика за нормативни промени
- 4.3. Хоризонтална политика за укрепване, модернизиране и реформиране на научно-изследователската система в страната
- 4.4. Политика за развитие на човешкия потенциал
- 4.5. Политика за развитие на съвременна научна инфраструктура
- 4.6. Политика за развитие на фундаментални научни изследвания и насърчаване на върхови научни постижения
- 4.7. Политика за стимулиране на приложни научни изследвания
- 4.8. Политика за интеграция в Европейското изследователско пространство и разширяване на международното научно сътрудничество

Всяка политика е свързано с определени специфични цели като са предвидени конкретни дейности и мерки за постигането им

4. Политики, дейности и мерки за тяхното реализиране

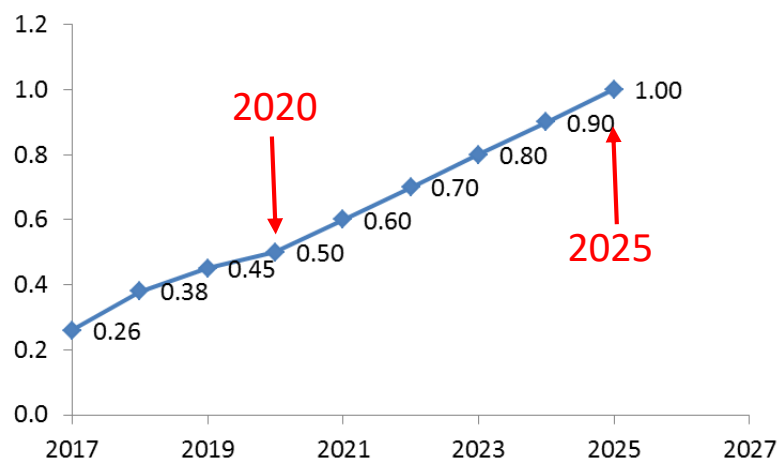
Хоризонтални политики и дейности

Хоризонтална дейност 1. Повишаване на публичното финансиране на научно-изследователската дейност.

Повишаване на директното финансиране на НИРД по консолидираната фискална програма, с изключение на разходите с източник Европейските структурни и инвестиционни фондове, по години.

Година	% от БВП	Сума	
2018	0.38%	387.6 млн. лв.	
2019	0.45%	483.4 млн. лв.	+ 95.8
2020	0.50%	565.3 млн. лв.	+ 177.7

Публично финансиране на НИРД като процент от БВП

Публичните средства следва да бъдат разпределени между институционално и проектно/ програмно финансиране, както и за изпълнение на поети международни ангажменти и участие в международни програми

4. Политики, дейности и мерки за тяхното реализиране

Хоризонтални политики и дейности

Хоризонтална политика за нормативни промени.

Хоризонтална дейност 2. Синхронизирани изменения в нормативните актове, свързани с изпълнението на стратегията.

Хоризонтална политика за укрепване, модернизиране и реформиране на научноизследователската система в страната.

Хоризонтална дейност 3. Реформиране на управленските и административни структури, свързани с научните изследвания.

Създаване на структура, която да управлява инструментите за насърчаване на научните изследвания, да осъществява мониторинг върху научноизследователската дейности в страната, да организира периодичната оценка на научни организации и да осъществява методични функции по приложение на критериите за атестиране на учените изпълнението на другите дейности, предвидени в стратегията

4. Политики, дейности и мерки за тяхното реализиране

Политика за развитие на човешкия потенциал

Дейност 1.1. Въвеждане на единни минимални национални критерии за научни степени и академични длъжности по отделните научни области.

Дейност 1.2. Периодично атестиране на научните организации и висшите училища, съобразено със спецификата на отделните науки, както и периодично атестиране на учените.

1.2.1. Разработване и прилагане на система за периодична атестация на научните организации и висши училища, финансирани от държавния бюджет. Системата ще се основава на международно приети наукометрични показатели, като специфични критерии ще се разработят за всяко професионално направление и група науки.

1.2.2. Провеждане на независима международна оценка на научните организации – институтите на Българска академия на науките и Селскотопанска академия, научните институти към министерства и ведомства и изследователските университети, съобразно утвърдената международна практика и натрупан опит в органите на Европейската комисия.

4. Политики, дейности и мерки за тяхното реализиране

Политика за развитие на човешкия потенциал

Дейност 1.3. Повишаване квалификацията на учените в научните организации и висшите училища.

1.3.1. Разработване и прилагане на програма за повишаване квалификацията на учени от регионите посредством специализации във водещи научни центрове в страната.

1.3.2. Проектно финансиране за индивидуални стипендии за изграждане на нови екипи и лаборатории или за специализации във водещи научни центрове в страната, Европа и други региони на света, включително конкурси за реинтеграция или привличане на чуждестранни опитни учени за работа в страната.

1.3.4. Нормативно регламентиране на учебната натовареност на учените-преподаватели във висшите училища, осигуряващо времеви ресурси за научноизследователската дейност, както и за дейности по трансфер на знания и технологии.

4. Политики, дейности и мерки за тяхното реализиране

Политика за развитие на човешкия потенциал

Дейност 2.1. Въвеждане на система за диференцирано заплащане на учените, включваща два компонента: (1) основната работна заплата - с фиксиран размер за отделните научни длъжности, докторанти и постдокторанти в бюджетни научни организации и висши училища и (2) допълнително материално стимулиране (ДМС), обвързано с конкретни научни резултати.

2.1.1. Приемане на нормативен акт, регламентиращ минималните заплати на учените по съответни длъжности, докторантите и постдокторантите в бюджетните научни организации и висши училища, както и надбавките за научни степени и механизъм на актуализиране.

2.1.2. Разработване на система за определяне на разпределението на средствата за ДМС за учените по организации въз основа на резултатите от атестацията и прилагането на специфични програми, предвидени в стратегията.

4. Политики, дейности и мерки за тяхното реализиране

Политика за развитие на човешкия потенциал

Дейност 2.2. Подобряване на условията на труд на учените и специалистите.

2.2.1. Създаване на смесена комисия с участие на социалните партньори и компетентни органи, разглеждаща условията на труд, която да предлага аргументирано включване на целеви средства в бюджета на съответните организации.

Дейност 2.3. Повишаване на обществения престиж на учения и на научноизследователската дейност.

2.3.1. Разработване, приемане и осъществяване на програма на МОН за популяризиране на науката и научните изследвания сред обществото с участие на водещи учени от различните области на науката.

2.3.4. Въвеждане и подкрепа в програмите на държавните медии на рубрики за повишаване на научната култура на обществото и за достижения на науката.

4. Политики, дейности и мерки за тяхното реализиране

Политика за развитие на човешкия потенциал

Дейност 3.1. Значително разширяване на докторантурата като първа стъпка в научната кариера.

3.1.1. Нормативно регламентиране на минималния размер на стипендиите за докторанти, сравним със средната работна заплата в страната.

3.1.2. Осигуряване на условия за нарастване на броя докторантури по държавна поръчка при спазване на високи критерии към кандидатите и осигуряване на необходимото финансиране.

3.1.3. Подпомагане на научните изследвания, осъществявани от докторанти, както и на разпространението на получените резултати.

3.1.5. Нормативно регламентиране на административна и финансова отговорност за научното звено, за ръководителя на докторантурата и за докторанта при докторантура, която не е защитена до определен период след приключването ѝ.

4. Политики, дейности и мерки за тяхното реализиране

Политика за развитие на човешкия потенциал

Дейност 3.2. Привличане на повече млади хора към докторантура и постдокторантура

3.2.2. Регламентиране на изискванията и начините за провеждане и финансиране на постдокторантурите.

3.2.3. Възстановяване и актуализиране на програмите/схемите за финансиране на докторантури и постдокторантури чрез проекти, включително и чрез използване на възможностите на европейски и международни програми. Регламентиране на ускорена процедура за подбор на докторанти и постдокторанти при осигурено проектно финансиране за срока на докторантурата/постдокторантурата с водеща роля на ръководителя на проекта при подбора.

3.2.4. Гарантиране на съществуващите и осигуряване на допълнителни социални облекчения за докторанти и постдокторанти.

4. Политики, дейности и мерки за тяхното реализиране

Политика за развитие на човешкия потенциал

Дейност 3.3. Привличане на млади доктори за научна работа в страната.

3.3.1. Поддържане и разширяване на конкурси за проекти на млади учени в научните организации и висшите училища.

Дейност 3.4. Осъществяване на съвместни научни изследвания с български учени в чужбина и привличане на водещи учени от чужбина

3.4.1. Разработване от МОН и изпълнение на програма за работа с българската научна диаспора в чужбина с осигурено финансиране или съфинансиране от ФНИ или правоприемник.

- проекти за реинтеграция
- периодични посещения на български учени от чужбина в научните организации или висшите училища у нас
- частично назначаване на български учени от чужбина в България
- докторантури или постдокторантури със съвместно ръководство на български учен от чужбина и учен от българска научна организация
- съвместни научни проекти с български учени от чужбина.

4. Политики, дейности и мерки за тяхното реализиране

Политика за развитие на човешкия потенциал

Дейност 3.5. Стимулиране на по-балансирано регионално разпределение на научния потенциал.

3.5.1. Разработване от МОН и изпълнение на целеви схеми за повишаване квалификацията на учените в съществуващи или новосъздадени регионални научни центрове във водещите научни центрове в страната в съответната научна област.

3.5.2. Регламентиране създаването на стратегически партньорства между регионални научни центрове и водещи научни центрове в страната за съвместни научни изследвания, съвместни докторантури или постдокторантури, провеждане на място на специализирани курсове за повишаване на квалификацията и др.

3.5.3. Стимулиране на по-балансирано регионално разпределение на научния потенциал чрез предоставяне на преференции от страна на съответните областни управи или общини.

4. Политики, дейности и мерки за тяхното реализиране

Политика за развитие на съвременна научна инфраструктура

Дейност 4.1. Създаване и развитие на Центрове за върхови постижения, Центрове за компетентност, Регионални научни центрове.

Дейност 4.2. Развитие на националната пътна карта за научна инфраструктура и активно участие в Европейската карта за научна инфраструктура.

4.2.1. Преглед и актуализиране на Националната пътна карта за научна инфраструктура с отчитане на националните приоритети, възможностите за участие в Европейската пътна карта за научна инфраструктура, и регионалния баланс.

4.2.2. Изграждане, обновяване и разширяване на научната инфраструктура за ефективно участие в Европейската пътна карта за научна инфраструктура.

4. Политики, дейности и мерки за тяхното реализиране

Политика за развитие на съвременна научна инфраструктура

Дейност 4.3. Осигуряване на ефективно функциониране и развитие на центровете за НИРД и научната инфраструктура.

4.3.3. Разработване и прилагане на програма за финансиране на достъпа на учени от научни организации и висши училища в страната до научната апаратура в страната и до европейски научни инфраструктури.

Дейност 4.4. Осигуряване на съвременни условия за научни изследвания в научните организации и висшите училища в страната.

4.4.2. Разработване на национален план за цялостното обновяване и разширяване на сградния фонд и условията за НИРД в страната с осигурено финансиране чрез субсидията на научните организации и висшите училища от държавния бюджет, или целеви средства в оперативни програми.

Дейност 4.5. Създаване на научно-иновационни комплекси като водещи научни центрове.

4. Политики, дейности и мерки за тяхното реализиране

Политика за развитие на фундаментални научни изследвания и насърчаване на върхови научни постижения

Дейност 5.1. Въвеждане на временна програма за насърчаване на публикуването в авторитетни международни списания с импакт фактор/ранг и повишаване на видимостта на публикуваните резултати.

5.1.1. Ежегодно отчитане броя научни статии **от страната**, включени през предходната година в основна международна база данни (Web of Knowledge или Scopus), и разпределението им по български научни институции. Създаване на система за оценяване на приноса на статията за страната, включваща елементи като импакт фактор/ранг, дял на участие на български учени, научна област и др., и обвързването ѝ със съответно материално стимулиране.

Дейност 5.2. Насърчаване на публикуването в международно реферирани научни списания.

4. Политики, дейности и мерки за тяхното реализиране

Политика за развитие на фундаментални научни изследвания и насърчаване на върхови научни постижения

Дейност 6.1. Насърчаване на създаването на научни трудове, свързани с националната идентичност и с проблеми от национално и обществено значение.

6.1.1. Разработване и прилагане на адекватни количествени критерии за отчитане на научната дейност, свързана с националната идентичност и с проблеми от национално и обществено значение, и включването им към критериите за оценка на научната дейност и атестация.

Дейност 6.2. Разширяване на конкурсното проектно и програмното финансиране на научните изследвания.

6.2.1. Въвеждане на нови типове конкурси от типа на програма *Идеи* на Европейския изследователски съвет, насочени към развитие на научни групи с утвърден международен авторитет и създаване на нови научни групи на талантиливи млади учени.

4. Политики, дейности и мерки за тяхното реализиране

Политика за стимулиране на приложни научни изследвания

Дейност 7.1. Подобряване на нормативната база за провеждане на приложни научни изследвания.

7.1.3. Включване на подходящи количествени показатели, свързани с приложна научна дейност, при атестирането на научните звена и учените.

7.1.4. Разработване на ред за финансиране от държавата на оперативни дейности за системи за наблюдение на околната среда, промени в климата, ранни предупреждения и др., които се осъществяват от научни организации. Финансирането на тези дейности трябва да бъде отделено от финансирането за научноизследователска и развойна дейност.

Дейност 7.2. Въвеждане на специфични програми за провеждане на приложни научни изследвания.

Дейност 8.1. Подобряване на нормативната база за стимулиране на частни инвестиции в научните изследвания и въвеждане на механизми за научни изследвания по проблеми на бизнеса.

4. Политики, дейности и мерки за тяхното реализиране

Политика за интеграция в Европейското изследователско пространство и разширяване на международното научно сътрудничество

Дейност 9.1. Пълноценно използване на възможностите на европейските програми в областта на НИРД

9.1.1. Разработване на механизъм и програма за активно участие на българските държавни органи и българските представители в органите на ЕС при формирането на европейските политики, стратегии и инструменти, свързани с НИРД, като се отчитат специфичните особености на страната.

9.1.2. Ефективно използване потенциала на Представителството на България в ЕС при разработването на политиките на ЕС в областта на НИРД за гарантиране на националните интереси и за повишаване успеваемостта на проектите с българско участие в рамковите програми на ЕС.

9.1.3. Подпомагане на участието на български колективи в програми за многостранно сътрудничество, финансирани или съфинансирани по европейските рамкови програми - ЕРА-НЕТ, КОСТ, научни мрежи, обединени изследователски центрове и др.

4. Политики, дейности и мерки за тяхното реализиране

Политика за интеграция в Европейското изследователско пространство и разширяване на международното научно сътрудничество

Дейност 9.2. Разширяването на участие на българските учени и научни колективи в двустранно и международно научно сътрудничество.

9.2.3. Използване на възможностите за европейски и международни програми за мобилност на учените и разширяване популяризирането на тези възможности чрез Европейската мрежа за мобилност и националния портал Euraxess.

Дейност 9.3. Въвеждане на контрол върху спазването на принципите на научната етика на основата на Европейската харта на учения и Етичния кодекс на учения

Дейност 9.4. Интензифициране на връзките с българската научна диаспора.

4. Политики, дейности и мерки за тяхното реализиране

Значително интензифициране на връзките на науката с образованието, бизнеса, държавните органи и обществото като цяло.

Дейност 10.1. Засилване на връзките на науката с образованието на всички нива.

10.1.4. Създаване на система за партньорство между научни организации и висши училища.

10.1.5. Създаване на система за партньорство между научни организации/висши училища и средни училища.

Дейност 10.2. Повишаване информираността на обществото за достиженията на науката и за научните аспекти на актуални проблеми

10.2.1. Създаване и реализиране на програма за популяризиране на науката в обществото и борба с лъженауката с използване на традиционни и съвременни средства за комуникация.

5. Организация и контрол по изпълнението на стратегията

Изпълнение на стратегията

Министерският съвет:

- приема многогодишен оперативен план за изпълнение на всеки етап на стратегията и в края на етапа приема отчет за изпълнение и предложение за актуализация на стратегията и ги представя пред Народното събрание и Международния контролен съвет по изпълнение на стратегията;
- включва целите, дейностите и мерките, залегнали в стратегията, при разработването на Националната програма за развитие, дългосрочните и краткосрочни бюджетни прогнози, Закона за държавния бюджет и други програмни, нормативни и финансови държавни документи;
- приема ежегоден отчет за изпълнението на оперативния план и актуализиран план за следващата година и ги представя пред Международния контролен съвет по изпълнение на стратегията и ресорната комисия на Народното събрание;
- отразява предвидените в стратегията средства за финансирането за научни изследвания от държавния бюджет в проектобюджета и бюджетните прогнози.

Министерството на образованието и науката – отговаря за оперативното изпълнение на стратегията.

5. Организация и контрол по изпълнението на стратегията

Контрол по изпълнението на стратегията

Народното събрание разглежда и приема отчетите на Министерския съвет за изпълнение на отделните етапи на стратегията и докладите на Международния контролен съвет и при необходимост актуализира стратегията.

Ресорната комисия на Народното събрание разглежда годишните отчети на Министерския съвет за изпълнение на стратегията и докладите към тях от Международния контролен съвет и приема оценка за изпълнението. При съществено неизпълнение на стратегията комисията може да предложи на Министерския съвет промени в организацията по изпълнение на стратегията.

Международен контролен съвет по изпълнение на стратегията:

- до 6 водещи учени от различни области на науката, работещи в чужбина;
- членовете на съвета се номинират от Европейския изследователски съвет, а съставът му се утвърждава от ресорната Комисия на Народното събрание;
- разглежда проектите на документи - оперативен план, отчет за изпълнението, предложения за актуализация, и др., и дава становища и препоръки.